

Сіновець П.,
доцент каф. міжнародних відносин ФМВПС, к. політ. наук,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса (Україна)
ORCID iD: 0000-0002-5521-7982;

Максименко І.,
доцент каф. міжнародних відносин ФМВПС, к. політ. наук,
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова,
м. Одеса (Україна)
ORCID iD: 0000-0003-1331-5485

ВІЙНА РФ ПРОТИ УКРАЇНИ: РОСІЙСЬКІ ЯДЕРНІ НАРАТИВИ

Цілеспрямоване використання наративів та дезінформації притаманне зовнішній політиці росії не перший рік. Традиційно ці наративи спрямовувалися на внутрішнього користувача для обговорення ролі росії у світі, для формування позитивного сприйняття та підтримки

суспільством дій політичних кіл, а назовні вони слугували як проекція державної сили та засіб переконання міжнародної спільноти у легітимності та правомірності російських дій та заходів [5, 7, 8]. В умовах українсько-російського конфлікту, що почався у 2014, та підготовки до повномасштабної війни поширення «потрібної» російській владі (дез-) інформації через конкретні наративи набуло додаткового значення.

Ще до початку повномасштабного вторгнення Кремль посилив дезінформаційну кампанію проти України, намагаючись переконати міжнародну спільноту в тому, що дії росії є обґрунтованими та необхідними, що вони мають оборонний характер. Разом з тим, розуміючи, що попередні підходи до збереження «свого законного статусу великої держави» та гарантування своїх регіональних інтересів [6] не працюють, Кремль замінив пропагандистські наративи та меседжі історичного ревізіонізму на фальшиві твердження, які мають на меті відволікти, заплутати й ввести в оману громадську думку, а також посилити відчуття небезпеки чи атмосферу страху [9, 10].

Так, на зміну неодноразовим твердженням президента Путіна щодо єдності українського та російського народів, спільності історії прийшло повне заперечення існування української державності; щодо терору київської влади проти населення Донбасу доповнено намірами України отримати зброю масового знищення за допомогою західних держав [1]. Згодом ця теза пролунала у промові В. Путіна під час параду на День Перемоги, коли він знову наголосив на неприпустимості появи зброї масового знищення на кордонах росії чи то за рахунок розширення НАТО, чи то розробки Україною тактичної ядерної зброї [2]. Тож, за словами Путіна, дії Кремля є нічим іншим як вимушеними заходами, щоб цього не допустити.

Ці та інші звинувачення неодноразово спростовувалися Україною, США та європейськими країнами. Однак, мета росії полягала не в поширенні правди, але в перекручуванні реальності, в залякуванні власних громадян та міжнародної спільноти, ефективному просуванні російських національних інтересів [4].

Д. Горенбург вказує, що усім наративам, які Кремль використовує у зовнішній політиці, притаманне «одна спільна нитка» – наявність в їхній основі «елемента правди» [4]. Подібна тенденція простежується в основних типах неправдивих наративів, які росія використовує проти України та сприйняття останньої міжнародним середовищем. Якщо

говорити про наративи щодо ядерної та радіологічної зброї в Україні, пропонується розглянути наступні:

1. Україна прагне отримати ядерну зброю;
2. Україна має готові технічні можливості для виробництва будь-якого ядерного або радіоактивного пристрою;
3. Київ використовує західну допомогу для цього.

Так в чому полягає так званий «елемент правди» в цих звинуваченнях Кремля, на чому російські керівники будують свої брехливі наративи? Далі розглянемо детальніше факти, які росія перекидає з метою посилення хаосу та небезпеки.

Наратив 1 «Україна прагне отримати ядерну зброю» базується на цитатах із промов чи інтерв'ю українських лідерів, які неодноразово висловлювали невдоволення Будапештським меморандумом про гарантії безпеки 1994 року. Дійсно, у 2014 році Київ наголошував на порушенні положень цього документу з боку росії, яка брала зобов'язання щодо гарантій безпеки для України в обмін на відмову від ядерної зброї. І саме про це говорив президента В. Зеленський на Мюнхенській безпековій конференції у лютому 2022 р., наголошуючи, що зараз тієї зброї в Україні немає, як немає і безпеки, і частини території, але є право вимагати перейти від політики умиротворення до забезпечення гарантій безпеки та миру [3]. Однак російські ЗМІ опублікували заголовки, які намагалися переконати всіх, нібито Україна погрожує світові ядерною зброєю, ігноруючи факти, що президенти України П. Порошенко та В. Зеленський наполегливо закликали відновити міжнародний механізм гарантій, в тому числі звертаючись до Москви. Про відданість положенням Будапештського меморандуму та зобов'язанням України вказувалося у Воєнній доктрині України 2012 році. Зрозуміло, що документи, ухвалені після 2014 р., вже не виражали надії щодо ефективності Будапештського меморандуму. Але, навіть незважаючи на анексію Росією території України, в цих документах жодним чином не йдеться про відновлення ядерного статусу країни.

Наратив 2 «Україна має готові технічні можливості для виробництва будь-якого ядерного або радіоактивного пристрою» посиляється на факт, що Україна займається видобутком природного урану (не більше 0,03 % видобутої руди) і переробляє його в урановий концентрат. У своїй промові 21 лютого 2022 р. Путін зазначив, що Україна володіє радянськими ядерними технологіями, тож створити нову зброю – це

«лише справа часу» [1]. Йому наслідували очільники військових та розвідувальних служб, стверджуючи про наявність в них доказів, що Київ за підтримки Заходу може створити зброю масового знищення або принаймні так звану «брудну бомбу». Втім, як в інших випадках, заяви російських високопосадовців та експертів часто суперечать і фактам, і одне одному. По-перше, що стосується створення ядерного вибухового пристрою власноруч: навіть за радянських часів в Україні ніколи не було потужностей зі збагачення урану; це було однією з технічних причин відмови України від ядерної зброї, яка дісталася їй після розпаду СРСР. За багатьма експертними оцінками, Україні знадобляться тисячі центрифуг, щоб виготовити достатньо високозбагаченого ядерного матеріалу для ядерної зброї. Але це суперечить міжнародним зобов'язанням України відповідно до угод та протоколів, перш за все, Додаткового протоколу, який надає МАГАТЕ розширені права на проведення інспекцій з метою перевірки законного зберігання ядерного матеріалу та відсутності заборонених радіоактивних матеріалів. Все це робить майже неможливим для України розпочати таємну ядерну програму і надзвичайно ускладнює будь-які спроби зі збагачення урану.

По-друге, стосовно брудної бомби, за російським наративом Україна використовує ядерну енергію, а відпрацьоване ядерне паливо може розсіяти за допомогою звичайної вибухівки, створюючи так звану «брудну бомбу». І Захід, відповідно до заяв російських ЗМІ, активно допомагає Києву. Маємо визнати, що теоретично це можливо. Однак робота з радіоактивними матеріалами та їх розсіювання за допомогою звичайних вибухівок дуже складне, що пояснює, чому цього ніколи не робили. Високорадіоактивне відпрацьоване паливо реактора зберігається в басейні з водяним охолодженням з метою зниження його рівня радіації та подальшого процесу розпаду, і зрештою упакується у спеціальні важкі контейнери для тривалого зберігання. Навіть, якщо деяку кількість відпрацьованого ядерного палива отримано таємно, поводження з високорадіоактивними матеріалами залишається серйозною проблемою. Щоб убезпечити людину, на кожен грам матеріалу, що створює гамма-випромінювання, потрібен один кілограм свинцевого покриття. Таким чином, бомба, що містить 5 кілограмів гамма-радіоактивного матеріалу, важила б 5 тон. Враховуючи трагічний досвід України в Чорнобилі та непередбачувані наслідки розповсюдження радіоак-

тивного матеріалу, Київ навряд чи ризикне стати джерелом ще одного ядерного інциденту такого типу.

Наратив 3 «Київ використовує західну допомогу» для розвитку технологій або створення радіологічної зброї посиляється на факт, що у 2010 році США в обмін на відмову від збагаченого урану, поставили Україні нейтронний прискорювач, однак цілковито непридатний для створення ядерної зброї. Крім того, боезаряди із збідненим ураном, що постачає Україні Велика Британія також не можуть бути використані ані для створення ядерної зброї, ані для «брудної бомби». Підсумовуючи, варто наголосити, що фейкові та спотворені наративи росії щодо ядерної або радіологічної загрози з боку України ґрунтуються на витягуванні окремих фраз з українських і західних ЗМІ без врахування контексту, намагаючись надати їм хоча б відтінок легітимності. Протистояння та спростування неправдивих тверджень Кремля українськими і західними лідерами іноді роблять їх оборонними, але найбільш важливим є відволікання уваги від агресивної поведінки росії щодо інших країн, які залишаються вразливими на шляху до демократії та повної незалежності.

Список використаних джерел

1. Президент России. Обращение Президента Российской Федерации 21 февраля 2022. Режим доступа : <http://www.kremlin.ru/events/president/news/67828>
2. Президент России. Парад Победы на Красной площади 9 мая 2022. Режим доступа : <http://kremlin.ru/events/president/news/68366>
3. Президент України. Виступ Президента України на 58-й Мюнхенській конференції з питань безпеки 19 лютого 2022. Режим доступу : <https://www.president.gov.ua/news/vistup-prezidenta-ukrayini-na-58-j-myunhenskij-konferenciyi-72997>
4. Gorenburg, D. Russian Foreign Policy Narratives. *Marshall Center Security Insight*. 2019. November. № 42. URL : <https://www.marshallcenter.org/en/publications/security-insights/russian-foreign-policy-narratives-0>
5. Griffin, M. Media images of war. *Media, War & Conflict*. 2010. Vol. 3(1). P. 7–41. DOI: 10.1177/1750635210356813
6. Hutchings, S., & Szostek, J. Dominant narratives in Russian political and media discourse during the Ukraine crisis. In A. Pikulicka-Wilczewska

- & R. Sakwa (Eds.), *Ukraine and Russia: People, politics, propaganda and perspectives*. Bristol, UK: E-International Relations. 2015. P. 183–196. URL : <https://www.e-ir.info/2015/04/28/dominant-narratives-in-russian-political-and-media-discourse-during-the-crisis/>
7. Miskimmon, A., O'Loughlin, B., & L. Roselle (Eds.). *Forging the world: Strategic narratives and international relations*. Ann Arbor, MI : University of Michigan Press. 2017.
 8. Simons, G. The Use of Rhetoric and the Mass Media in Russia's War on Terror. *Demokratizatsiya The Journal of Post-Soviet Democratization*. 2006. Vol. 14(4). P. 579-600. September. DOI: 10.3200/DEMO.14.4.579-600
 9. Terracino, J.B., & Matasick, C. Disinformation and Russia's war of aggression against Ukraine: Threats and governance responses, OECD Policy Responses: Ukraine. Talking the policy challenges. 2022. November 3. URL : <https://read.oecd.org/10.1787/37186bde-en?format=pdf>
 10. Ventsel, A., Hansson, S., Madisson, M.-L., & Sazonov, V. Discourse of fear in strategic narratives: The case of Russia's Zapad war games. *Media, War & Conflict*. 2021. Vol. 14(1). P. 21–39. URL : <https://doi.org/10.1177/1750635219856552>